

Азовське море: флора і фауна

Ігор Пирогов

Рослинний і тваринний світ Азовського моря характеризується високою біологічною продуктивністю. Тут дивовижне різноманіття водоростей: діатомові, перединієві, синьо-зелені, бурі, червоні, морська трава, мікроводорості; фауна охоплює приблизно 400 видів – від одноклітинних і бактерій до риб і ссавців. Представниками останніх в Азовському морі є лише один вид – дельфін азовка.

Фото Ігоря Пирогова. Колонії бакланів

Риби Азовського моря, як і всі морські жителі, весь час у русі. На місцевих "маршрутах" вони подорожують поодиночі і невеликими групами, а в далеку подорож відпливають величезними косяками, які налічують сотні тисяч і навіть мільйони особин. Такі міграції пов'язані, як правило, з пересуванням на нерест. Сьогодні в Азовському морі нараховують 102 види риб, серед них – 25 цінних і багато промислових видів: тюлька, хамса, бичок, оселедець, судак, кефаль, камбала, пелінгас, осетрові.

Розповідь про риб розпочнемо з *бичка*, нашого улюбленця, якого називають годувальником, а в Бердянську йому навіть установили пам'ятник, адже бичок допоміг вижити людям у голодні роки війни. Рибка невелика, розміром приблизно від 10 до 25 см. В Азовському морі налічується 16 видів бичків, які мають місцеві колоритні назви: буцак, сірий, мартовик, хрусталик, аргуляк, кочегар. Основна їхня їжа – молюски та ракоподібні.

Із азовського бичка варять чудову юшку, не жирну і дуже духмяну. Його смажать на сковорідці та у фритюрниці, а щоб одержати хрумку шкірочку, з двох сторін мачають у борошні та смажать на олії. Потім додають томатний соус і доводять до готовності. З бичків виготовляють чудові консерви "Бички в томаті".

Найбільшою у родині осетрових є *білуга*. Її довжина сягає 4-х метрів, середня маса – 60–80 кг, а живе вона до 100 років. Живиться, як і будь-який хижак, тваринною їжею – оселедцем, тюлькою, бичком. Ікра білуги крупніша, ніж в інших осетрових. У природі часто трапляються гібриди білуги, стерляді і севрюги, їх можна вивести і штучним шляхом. Бестер – гібрид білуги і стерляді. Зараз він мешкає і в морі, і в деяких водосховищах. В останні роки кількість білуги зменшується внаслідок порушення умов нересту, викликаного будівництвом гідроспоруд на ріках Приазов'я, а також забрудненням річок стічними водами підприємств.

Старожили розповідають, що в 70-х роках минулого століття на косі Бірючий острів рибалки вловили білугу довжиною приблизно 8 метрів та масою майже 100 кг. За оцінками вік був понад 100 років. Цікаво, що всередині неї виявилось 7 відер чорної ікри!

ОСЕТЕР – друга за величиною риба Азовського моря завдовжки до 2 метрів і масою від 7 до 55 кг. Але трапляються риби масою понад 100 кг. Осетер починає розмножуватися в десятирічному віці. У березні-квітні риба йде на нерест у Дон і Кубань. Самка відкладає до мільйона ікринок, з них вилуплюються мальки, які через 5–10 днів плывуть до моря. Під час нересту риба не живиться.

Цікаво, що на деяких монетах, знайдених археологами в курганах Приазов'я і Причорномор'я, поряд з гордими профілями римських імператорів і скіфських царів, зображена голова азовського осетра. Його шанували за смакові якості, приписували чудодійні властивості. Цю рибу в Давньому Римі називали "мозком Юпітера".

З давніх-давен більше половини вилову азовських рибаків складали риби родини осетрових: білуга, севрюга, осетер. Промисловий вилов азовської риби почався в другій половині XVIII століття, проте, якщо вірити Геродоту, скіфські племена ще 2500 років тому ловили і везли на продаж осетрину. З її жиру виготовляли цілющу мазь, а із нутрощів варили прозорий і стійкий клей.

СЕВРЮГА – найменша риба з родини осетрових (5–10 кг, іноді – 15 кг). Відкладає від 85 до 470 тисяч ікринок на швидких піщаних і кам'янистих перекатах. Ікринки розсіюються на дні, прикріплюються до гальки, коріння рослин, твердого ґрунту. Дуже багато ікри севрюги з'їдають інші види риб.

Основна промислова риба на Азові – судак (місцева назва – сула). На відміну від риб, які йдуть на нерест косяками (лящ, тарань, рибець), судак збирається парами. При цьому самці беруть на себе турботу про потомство: оберігають ікру, відганяють від неї усіх риб і рухами плавників захищають ікру від замулювання та покращують умови її дихання. Живиться судак бичками і тюлькою.

ТАРАНЬ – відома риба. В'ялена тарань – справжній делікатес. Для запорізьких козаків у поході тарань була такою ж не замінимою, як сухарі для солдата. Ось чому Запорізька Січ до останніх днів утримувала в гирлі Кальміуса (м. Маріуполь) риболовецькі бригади, які ловили та в'ялили рибу, а потім відправляли її на Хортицю. Тарань вважають і кубанською рибою, бо основні місця її розмноження знаходяться в Кубанських лиманах.

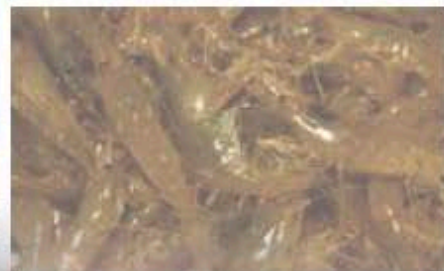
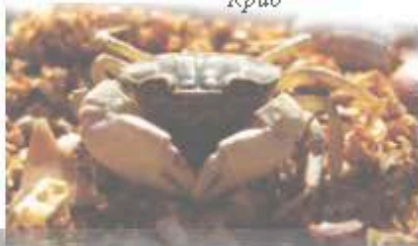
ХАМСА – невелика (до 15 см) промислова риба з неправдоподібно великим ротом. Цей типово морський мешканець щорічно мігрує в Чорне море і повертається назад. Влітку проживає в Азовському морі, а восени через Керченську протоку плыве до Чорномор'я, де зимує в ямах. Рухається хамса великими косяками. Усього лише через 2 дні із ікринок вилуплюється маленька хамсичка. А через рік вона вже сама метає ікру. Живе хамса 3–4 роки. Вона є не замінимою їжею для дельфінів, морських птахів, риби.

Краб

Мідії

Креветка

Тюлька

Риба-голка

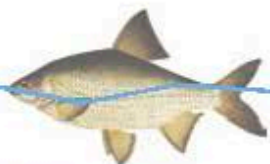
Хамса

Фото Ігоря Пирогова

ЧОМУЧНИК ЛАТОНЬКИ ЩОТИ ЗНАЄШ ПРО РИБ АЗОВСЬКОГО МОРЯ?

1. Скільки промислових видів риб живе в Азовському морі?
2. Яку рибу в Давньому Римі називали "мозком Юпітера"?
3. Зображення голови цієї риби є на монетах, які археологи знаходили в курганах Приазов'я і Причорномор'я.
4. "Одомашнені" прісноводні риби Приазов'я.
5. Далекосхідна риба, яка акліматизувалася в Молочному лимані.
6. Найбільша риба Азовського моря, довгожителька.
7. Місцева назва – сула.
8. Найменша рибка Азовського моря.
9. У якої риби незвично великий рот?
10. Прохідні риби Азовського моря.
11. Кого називають "аргуляк"?
12. Назвіть "трьох богатирів" Азовського моря.
13. Скільки видів бичків мешкає в Азовському морі?
14. Яку рибу "пасуть" табуни дельфінів, сотні мартинів і буревісників, коли вона відпливає в сусіднє море?
15. Без якої риби не може жити судак?
16. Хто зимує в ямах?
17. Місцевий біомеліоратор.
18. Яка риба була в пошані у запорізьких козаків?
19. Яка риба йде на нерест парами, а всю турботу про потомство бере на себе самець?

Фотогоря Пирогова

АЗОВСЬКА ТЮЛЬКА – це маленька рибка довжиною 8–9 см, масою лише 5–6 г. Найжирнішою тюлька буває в жовтні-листопаді, тоді вміст жиру в ній сягає 17–18%. Живе тюлька 4–5 років, живиться рослинною їжею і тваринним планктоном. Із неї виготовляють консерви, її маринують, солять, а в морі вона – важлива частина ланцюга живлення, оскільки слугує їжею для хижаків, особливо – для судака.

ОСЕЛЕДЕЦЬ – дуже розповсюджена риба. В Азовському морі мешкає три види оселедця: чорноморський (донський), азовський (керченський), пузанок. Ця невелика риба (до 20 см) нагулює за сезон до 34% жиру. Зимує в Чорному морі.

ПЕЛІНГАС – це далекосхідна кефаль. Його акліматизація почалась приблизно 5 років тому в Молочному лимані Азовського моря. Північно-західна частина Азовського моря (акваторія Генічеського району) – найкраще місце для проживання цієї риби. До речі, у Генічеську поблизу однойменної протоки встановлений п'єдестал, на якому височіє пелінгас!

КАМБАЛА – риба зі сплющеним тілом, яка полюбляє лежати на дні на одному боці. Очі дорослої риби зміщені на одну сторону голови. Тіло мальків – симетричне, очі розташовані по обидві сторони голови, у них є плавальний міхур, наповнений повітрям. Виростаючи, мальки перебираються жити на дно моря, їхнє тіло сплющується, очі зміщуються на одну сторону, а плавальний міхур редукується. Розміри дорослої камбали сягають 40 см.

КААКАН – цінна промислова риба родини ромбових завдовжки до 55 см та масою до 15 кг. Живе на дні. Тіло всіяне невеликими шипами, які служать для захисту. Мешкає і в Азовському, і в Чорному, Адріатичному та Середземному морях.

